

Monolingüisme, bilingüisme i plurilingüisme

Les comunitats lingüístiques viuen en contacte directe, no aïllades. El coneixement d'altres llengües possibilita la intercomunicació dels pobles. Conèixer una llengua diferent de la pròpia és un fet relativament normal.

S'ha de tenir en compte que al món hi ha més de 6.000 llengües i menys de 200 estats. Per tant, el més normal és que dins d'un mateix estat convisin diverses llengües.

El monolingüisme estatal és una situació rara. Sovint s'explica que a Europa només Islàndia, Albània o Portugal disposen d'una sola comunitat lingüística. I fins i tot el cas de Portugal seria dubtós, perquè té zones de parla lleonesa.

En canvi a Papua-Nova Guinea es parlen més de 800 llengües.

A l'Estat espanyol, el 40% de la població viu en una comunitat autònoma amb dues llengües oficials.

El bilingüisme

En principi cal dir que el bilingüisme és un **concepte ambigu** que s'ha utilitzat sovint pels governants per amagar un procés de **substitució lingüística**.

Les societats no són bilingües, ho són els individus.

Un individu pot ser bilingüe, trilingüe... segons el nombre de llengües que domini. De totes formes podem parlar de diferents tipus de bilingüisme: individual, social i territorial.

Tipus de bilingüisme

1. Bilingüisme individual

Relacionat amb el poliglòtisme. Una persona parla dues llengües (encara que en pot parlar moltes més). N'hi ha de diferents tipus:

Bilingüisme **passiu** i bilingüisme **actiu**: el parlant coneix dues llengües però una no l'empra (passiu); o coneix i empra les dues llengües (actiu).

Bilingüisme **simètric** i **asimètric**: és simètric si el parlant domina per igual les dues llengües en tots els àmbits d'ús. Si no, és asimètric.

Bilingüisme **instrumental**: un individu aprèn una llengua per raons laborals o econòmiques.

Bilingüisme **integratiu**: s'aprèn una llengua per integrar-se dins d'un nou grup (els immigrants).

2. Bilingüisme social

Es tracta de situacions on el bilingüisme individual afecta col·lectius sencers d'una societat.

Si bé és normal que en un mateix estat hi hagi més d'una llengua, no ho és tant que dins d'una mateixa comunitat lingüística hi hagi bilingüisme. Aquest ha estat ocasionat com a conseqüència de guerres, ocupacions colonials, situacions polítiques, econòmiques o socials en què un poble en domina un altre. En aquest cas, els parlants d'una llengua es veuen obligats a conèixer tota una segona mateixa llengua. Aquest cas es coneix com **bilingüisme unidireccional**, perquè els parlants de l'altra llengua no aprenen la dels primers. Les normes d'ús estableixen quina llengua s'ha d'emprar en cada situació, i la nova llengua apresada ocupa els àmbits d'ús més formals.

El bilingüisme dels pobles no és un fet *natural*, ja que per a cada societat basta una llengua.

3. Bilingüisme territorial

Es dona quan en un país trobem geogràficament ben delimitades les diferents comunitats lingüístiques. Cadascuna d'elles disposa d'una sola llengua pròpia.

És del cas de Bèlgica: el nord parla holandès i el sud francès, la capital és bilingüe, i a més hi ha unes petites regions de parla alemanya. *(És curiós comprovar com fins i tot dins l'exèrcit hi ha una secció de parla francesa i una de parla holandesa).*

També n'hi ha a Suïssa: cada cantó té una llengua pròpia (alemany, francès, italià i romanx o retoromànic, aquest en una situació d'inferioritat oficial).

En conclusió, el concepte de bilingüisme només es pot aplicar amb correcció si ens referim a persones concretes.

Si ens referim al conjunt d'una societat, és més adequat parlar de conflicte lingüístic o diglòssia que no de bilingüisme social.

La diglòssia

Diglòssia interna

El primer a definir diglòssia fou A. Ferguson (1959): *"[...] situació lingüística relativament estable en què, a més dels dialectes d'una llengua, hi ha una varietat superposada molt divergent, molt estandarditzada, emprada en la literatura i l'escola, però que ningú no empra com a llengua de conversa ordinària"*.

Aquesta definició només afecta l'ús d'una única llengua i les seves variants. En aquest cas parlariem de **diglòssia interna**.

Diglossia externa

Anys més tard, Joshua Fishman l'aplica al diferent ús de les llengües en una mateixa comunitat lingüística. Una llengua és emprada per a funcions formals i estàndard; aquesta és la llengua de prestigi anomenada **llengua A** (alta). L'altra llengua, la pròpia, s'empra en situacions informals i s'anomena **llengua B** (baixa).

En aquest cas parlem de **diglossia externa**, per **diferenciar-la de la** interna.

Fishman nega l'existència de societats bilingües: parla de bilingüisme com a fet individual i de diglossia quan el bilingüisme afecta tota una comunitat lingüística.

Hi ha quatre tipus de situació:

Interaccions entre bilingüisme i diglòssia

Diglòssia i bilingüisme. En una societat, els membres saben expressar-se en dues llengües i les empren en situacions diferents. Aquest és el cas més comú i explicat anteriorment, pel qual es diu que bilingüisme social i diglòssia són el mateix.

Diglòssia sense bilingüisme. Dins d'una societat una classe social introdueix una llengua que només coneixen els individus d'aquest grup. Per ex, a Rússia abans de la 1a Guerra Mundial, l'aristocràcia parlava francès, però la resta del poble només rus.

Bilingüisme sense diglòssia. Quan en una societat els individus aprenen una segona llengua per voluntat pròpia. No incideix en els usos lingüístics de la llengua pròpia.

Ni bilingüisme ni diglòssia. Seria la situació del les comunitats monolingües (portuguesos, islandesos, castellans de les regions castellanoparlants..)

Conflicte lingüístic

Existeix un conflicte lingüístic quan el contacte de dues llengües origina una situació en la qual dos sistemes lingüístics competeixen entre ells, desplaçant parcialment o total un sistema en els diversos àmbits d'ús. Es tracta per tant d'una situació dinàmica i inestable. Sorgeix quan una llengua forastera comença a ocupar els àmbits d'ús d'una altra en el territori propi d'aquesta.

Una vegada començat el procés, el desenllaç és la desaparició de la llengua pròpia i la seva substitució per la forastera (substitució lingüística) o bé el procés contrari: la normalització lingüística.

Substitució lingüística

Etales

Procés de **bilingüització**: és l'etapa més llarga. Les classes altes, les ciutats més poblades, els joves... són els primers a adoptar la segona llengua. Aquesta comença a ocupar les funcions formals en detriment de la llengua pròpia.

Procés de **monolingüització** en la llengua dominant. A poc a poc es va abandonant la llengua dominada (llengua B) i és suplantada per la llengua A (dominadora). Aquesta fase és molt ràpida, atès que tota la societat coneix ja la llengua A.

Es presenten diversos problemes:

1.- **Autoodi:** els que s'han passat a l'altra llengua reneguen del seu origen lingüístic, del qual volen distanciar-se menyspreant-lo.

2.- **Mitificació del bilingüisme:** es generalitza la falsa creença en la compatibilitat jeràrquica de les dues llengües. En realitat la llengua dominada va reduint els seus àmbits d'ús i la dominant els amplia.

3.- **Creació dels prejudicis lingüístics.** Són prejudicis socials sense cap base científica manifestats contra una llengua: llengües aspres i dolces, fàcils i difícils, de cultura i primitives, superiors i inferiors... En cap cas es parteix d'apreciacions objectives, més aviat al contrari, de punts de vista subjectius i amb la intenció de menysprear allò diferent. Condicionen la predisposició a utilitzar o aprendre una llengua.

4.- **Bilingüisme unidireccional.** La llengua dominant ha esdevingut llengua necessària i la dominada ho ha deixat de ser, de manera que hi ha parlants monolingües en llengua A però només n'hi ha de bilingües en llengua B.

La normalització lingüística

La **normalització lingüística** és un **procés de resposta al conflicte lingüístic, un procés de cohesió de** la comunitat lingüística. Pretén recuperar els àmbits d'ús i el nombre de parlants de la llengua pròpia per lluitar contra la seva desaparició.

La normalització implica el **reconeixement del conflicte lingüístic com una situació anormal** que cal superar canviant les normes d'ús de la comunitat lingüística. S'han de reorganitzar les funcions lingüístiques de les dues llengües per readaptar les funcions socials de la llengua. El seu objectiu és la normalitat lingüística incidint en els següents aspectes bàsics:

- Augmentar el nombre de parlants.
- Augmentar la freqüència d'ús de la llengua.
- Ocupar tots els àmbits d'ús de la llengua.
- Unes normes d'ús favorables a la llengua dominada.

La normalització és sempre una decisió històrica conscient, implica canvis culturals, socials, polítics, i sobretot una actitud favorable cap a l'idioma.

Va lligada a altres processos modernitzadors de la societat: economia, democràcia, ensenyament, mitjans de comunicació...

Aquest procés inclou dos aspectes inseparables:

1. La normativització (codificació de la llengua)
2. La intervenció sociopolítica, **la política lingüística**.